

Категорія справи № 607/2272/22: Цивільні справи (з 01.01.2019); Справи позовного провадження; Справи у спорах, що виникають із сімейних відносин, з них.

Надіслано судом: не визначено. Зареєстровано: 14.06.2023. Оприлюднено: 15.06.2023.

Дата набрання законної сили: 07.06.2023

Номер судового провадження: 61-2215св23

Верховний
Суд

Постанова

Іменем України

07 червня 2023 року

м. Київ

справа № 607/2272/22

провадження № 61-2215св23

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду:

головуючого - Луспеника Д. Д.

суддів: Гулька Б. І., Коломієць Г. В., Лідовця Р. А. (суддя-доповідач), Хопти С. Ф.,

учасники справи:

позивач - ОСОБА_1 ,

відповідачі - ОСОБА_2 ,

третя особа: Служба у справах дітей Саранчуківської сільської ради Тернопільського району Тернопільської області, Управління сім'ї, молодіжної політики та захисту дітей Тернопільської міської ради,

розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 на рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09 листопада 2022 року у складі судді Позняка В. М. та постанову Тернопільського апеляційного суду від 30 січня 2023 року у складі колегії суддів: Гірського Б. О., Бершадської Г. В., Хоми М. В.,

ВСТАНОВИВ:

1. Описова частина

Короткий зміст позовної заяви

У лютому 2022 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2 , треті особи: Служба у справах дітей Саранчуківської сільської ради Тернопільського району Тернопільської області, Управління сім'ї, молодіжної політики та захисту дітей Тернопільської міської ради, про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та визначення способу участі батька у вихованні дитини.

Позовна заява мотивована тим, що 15 жовтня 2015 року між ним та ОСОБА_2 укладено шлюб, який розірвано рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 06 серпня 2021 року (справа № 607/9890/21).

За час шлюбу, ІНФОРМАЦІЯ_1 , у них народився син - ОСОБА_3 .

Після розірвання шлюбу син залишився проживати разом з відповідачем.

Позивач зазначав, що любить свого сина та регулярно перераховує кошти на його утримання.

Посилався на те, що рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 08 листопада 2022 року у справі № 607/17976/21 з нього на користь позивача стягнуто аліменти на утримання сина ОСОБА_4 в розмірі 2 500 грн щомісячно. Вказане рішення суду він виконує належно та сплачує аліменти у визначеному розмірі, а також купує синові усе необхідне.

Проте, відповідач чинить йому перешкоди у спілкуванні з сином, не відповідає на телефонні виклики, приховує місце проживання сина, в який садок ходить останній, подавала в поліції неправдиву інформацію щодо притягнення його до кримінальної відповідальності.

З цих підстав він звернувся до служби у справах дітей з метою встановлення графіку побачень із сином. Згідно з висновком органу опіки та піклування виконавчого комітету Саранчуківської сільської ради Тернопільського району Тернопільської області від 27 жовтня 2021 року № 651 йому визначено порядок участі у вихованні та спілкуванні з сином ОСОБА_4 , а саме: побачення батька з сином у вихідні, за попередньою домовленістю з матір'ю дитини, в її присутності на нейтральній території; ОСОБА_1 у разі виїзду за кордон повідомляти службу у справах дітей Саранчуківської сільської ради; батькам рекомендовано: не порушувати регламент побачень та приділяти увагу й турботу, виховувати та утримувати дитину; матері малолітнього сина ОСОБА_3 , 2016 року народження, у разі зміни місця проживання, навчання чи стану його здоров'я, повідомити про це батька ОСОБА_1 .

Однак, вказане рішення ігнорується відповідачем, оскільки на даний час йому не відоме місце проживання відповідача з сином, по телефону відповідач часто відмовляє йому у побаченні з дитиною і відмовляється повідомити де проживає.

Звернувшись із запитом до Саранчуківської сільської ради щодо надання інформації про проживання неповнолітнього сина ОСОБА_3 за адресою АДРЕСА_1, він одержав відповідь про те, що ОСОБА_2 та ОСОБА_3 не проживають за вказаною адресою.

Ураховуючи наведене, ОСОБА_1 просив суд:

- зобов'язати ОСОБА_2 не чинити йому перешкоди у вихованні та спілкуванні з дитиною ОСОБА_3 шляхом визначення йому способу участі у вихованні та спілкуванні із сином у вигляді побачень, а саме: вівторок та четвер кожного тижня з 17 год. до 20 год. за місцем проживання батька ОСОБА_1 на АДРЕСА_2 без участі матері ОСОБА_2;

субота та неділя кожного тижня з 10 год. до 20 год. за місцем проживання батька ОСОБА_1 на АДРЕСА_2, без участі матері ОСОБА_2;

його дні народження, бабусі - ОСОБА_5, тітки - ОСОБА_6 проводити разом із ним з 14 год. до 20 год. без участі матері ОСОБА_2; перший та другий тиждень липня проводити разом з ним без участі матері ОСОБА_2;

усі релігійні свята, а саме: Різдво Христове, Пасха Христова, Трійця, Покрова Пресвятої Богородиці, Новий Рік;

особисте безперешкодне спілкування за допомогою телефонного, електронного та іншого засобу зв'язку у зручний час з урахуванням розпорядку дня дитини;

- зобов'язати відповідача у разі зміни фактичного місця проживання дитини або навчання повідомляти його особисто за допомогою телефонного, електронного зв'язку на наступний день з дня настання таких обставин.

Короткий зміст судового рішення суду першої інстанції

Рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09 листопада 2022 року позов ОСОБА_1 задоволено частково.

Зобов'язано ОСОБА_2 не чинити ОСОБА_1 перешкод у спілкуванні з дитиною ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Визначено ОСОБА_1 спосіб участі у вихованні та спілкуванні з малолітнім сином ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, у вигляді побачень, а саме: кожного першого та третього вівторка місяця з 17.00 год. до 20.00 год.; кожної четвертої суботи місяця з 12.00 год. до 18.00 год.; всі інші дні - за домовленістю між позивачем та відповідачем.

У перших шість місяців, після набрання рішенням суду законної сили побачення повинні відбуватися у присутності матері ОСОБА_2, у подальшому - самостійно, без присутності матері.

Зобов'язано ОСОБА_2 повідомляти ОСОБА_1 про зміну фактичного місця проживання, навчання дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, за допомогою телефонного, електронного зв'язку на наступний день з дня настання таких обставин

У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

Вирішено питання щодо розподілу судових витрат.

Рішення районного суду мотивовано тим, що участь позивача у вихованні та спілкуванні із сином є його правом, тому, взявши до уваги особу позивача, враховавши інтереси його малолітнього сина та пропозиції органу опіки та піклування, суд дійшов висновку, що спілкування позивача із сином не буде перешкоджати інтересам останнього, зокрема, нормальному розвитку.

Районний суд вважав, що позовні вимоги ОСОБА_1 підлягають частковому задоволенню шляхом зобов'язання відповідача не чинити позивачу перешкоди у вихованні та спілкуванні з дитиною ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, шляхом визначення йому способу участі у вихованні та спілкуванні із сином у вигляді побачень, а саме: кожного першого та третього вівторка місяця з 17 год. до 20 год.; кожної четвертої суботи місяця з 12 год. до 18 год.; всі інші дні за домовленістю між позивачем та відповідачем.

Крім цього, суд зазначив, що зобов'язання матері дитини повідомляти батька про факти захворювання та лікування дитини, про від'їзд (обставини й напрямки) дитини за межі міста більше ніж на два дні, не є діями, спрямованими на обмеження волевиявлення особи, і входить до поняття надання інформації про дитину, що є складником контакту з дитиною. Водночас повідомлення батьку про важливі факти із життя дитини не можна розцінювати як обтяжливе зобов'язання.

При визначенні графіку побачень суд врахував вік дитини, постійне перебування дитини із матір'ю, їх прив'язаність одне до одного, найвищі інтереси дитини та дійшов висновку, що такі побачення слід проводити перші пів року, після набрання судового рішення законної сили, в присутності матері ОСОБА_2, надалі самостійно - без присутності матері.

Суд відмовив у задоволенні позовних вимог в частині визначення позивачеві графіку побачень із сином у його день народження та дні народження бабусі ОСОБА_5, тітки ОСОБА_6, перший та другий тиждень липня, усі релігійні свята, оскільки їх задоволення буде порушувати права відповідача, як матері дитини, та не буде відповідати якнайкращим інтересам дитини.

Щодо вимог позивача про визначення способу його участі у спілкуванні із сином шляхом особистого безперешкодного спілкування за допомогою телефонного, електронного та іншого засобу зв'язку, у зручний час, з урахуванням розпорядку дня дитини, суд зазначив, що такі вимоги не підлягають задоволенню, оскільки судом не встановлено факту здійснення відповідачем перешкод щодо такого спілкування. Крім того, відповідачка вказала, що позивач може безперешкодно спілкуватися з дитиною за допомогою засобів мобільного чи будь-якого іншого зв'язку.

Районний суд відхилив посилання відповідачки про те, що вона не чинить перешкод позивачу в спілкуванні із сином, оскільки сторонами не погоджено способи участі позивача у вихованні сина, місце та час їхнього спілкування, отже, наявний спір про право, який підлягає вирішенню судом.

Короткий зміст судового рішення суду апеляційної інстанції

Постановою Тернопільського апеляційного суду від 30 січня 2023 року апеляційну скаргу ОСОБА_2 залишено без задоволення.

Апеляційну скаргу ОСОБА_1 задоволено.

Виключено вказівку суду про побачення ОСОБА_1 з сином ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, у присутності матері ОСОБА_2.

У решті рішення суду першої інстанції залишено без змін.

Вирішено питання щодо розподілу судових витрат.

Постанова суду апеляційної інстанції мотивована тим, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про те, що позивач, як батько, має право на участь у спілкуванні та вихованні сина і підтримання з ним родинних зв'язків.

Встановлюючи порядок побачень батька з дитиною, врахувавши інтереси дитини, які мають пріоритет над інтересами батьків, а також закріплений у положеннях міжнародних норм та норм чинного законодавства України принцип рівності батьків у реалізації права на вільне спілкування з дитиною та участь у її вихованні, активне бажання батька брати участь у вихованні та спілкуванні зі своїм сином, взявши до уваги висновок органу опіки та піклування, районний суд правильно визначив порядок (запропонований органом опіки та піклування) періодичних побачень батька з дитиною, оскільки право батька на спілкування з дитиною є його незаперечним правом, а спілкування малолітньої дитини з батьком відповідає її інтересам. При цьому, суд правильно вказав, що в інший час дитина може спілкуватися та проводити час з батьком за домовленістю батьків.

Разом з тим судом першої інстанції не враховано, що між сторонами склались особисті конфліктні стосунки, які позбавляють позивача можливості регулярно спілкуватися з дитиною, відповідачка чинить перешкоди у спілкуванні батька з сином, який проживає з нею, тому суд дійшов помилкового висновку про доцільність побачень батька з дитиною, в перші шість місяців після набрання рішенням суду законної сили, у присутності матері, оскільки це не буде відповідати інтересам дитини, її психоемоційному стану за вказаних обставин, а лише буде провокувати підвищену напругу, тривожність у їх спілкуванні під час таких побачень. Матір'ю дитини не доведено належними та допустимими доказами протипоказань у спілкуванні сина з батьком у її відсутності, а висновки органів опіки та піклування з цих питань є недостатньо обґрунтованими.

Суд апеляційної інстанції відхилив твердження ОСОБА_2 про те, що вона не чинить жодних перешкод позивачу у спілкуванні із сином, оскільки вони спростовуються наявними у матеріалах справи доказами.

Також суд відхилив посилання ОСОБА_2 про необхідність визначення порядку участі батька у вихованні та спілкуванні із сином згідно з висновком органу опіки та піклування Саранчуківської сільської ради, який затверджений рішенням виконавчого комітету Саранчуківської сільської ради Тернопільського району Тернопільської області від 25 жовтня 2021 року № 73, оскільки він не є достатньо обґрунтованим, не містить чітко визначеного графіку побачень, із зазначенням конкретних днів та годин.

Короткий зміст вимог касаційної скарги

У касаційній скарзі ОСОБА_2, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права, порушення норм процесуального права, просить оскаржувані судові рішення судів попередніх інстанцій скасувати та ухвалити нове судове рішення про відмову у задоволенні позову ОСОБА_1.

Надходження касаційної скарги до суду касаційної інстанції

У лютому 2023 року касаційна скарга надійшла до Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 лютого 2023 року відкрито касаційне провадження у вказаній справі та витребувано матеріали цивільної справи із суду першої інстанції.

У травні 2023 року справа надійшла до Верховного Суду.

Ухвалою Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 25 травня 2023 року справу призначено до розгляду.

Аргументи учасників справи

Доводи особи, яка подала касаційну скаргу

Касаційна скарга ОСОБА_2 мотивована тим, що вона поважає право батька на спілкування з дитиною, не перешкоджає цьому, проте, ураховуючи насильницькі дії щодо неї з боку позивача, просить, щоб побачення дитини з батьком відбувалися за її участі.

Визначаючи графік спілкування батька з дитиною, судами не враховано розклад уроків у школі, в якій навчається дитина, та відвідування нею додаткових занять.

Зазначає, що позивачем не доведено жодними доказами того, що тривале спілкування дитини з батьком без участі матері не відобразиться негативно на психоемоційному та морально-етичних станах дитини, ураховуючи той факт, що під час спільного проживання позивача, відповідача та дитини, мали місце прояви агресії та схильність до вчинення насильства зі сторони позивача, а його психологічний стан викликав занепокоєння. При цьому позивач проходив лікування у медичному центрі ТОВ «Астра МІА», який спеціалізується на лікуванні алкогольної, тютюнової, наркотичної та інших залежностей.

Посилається на те, що суди попередніх інстанцій в оскаржуваних судових рішеннях не навели мотивів прийняття або відхилення її аргументів щодо суті спору.

Підставою касаційного оскарження вказаних судових рішень ОСОБА_2 зазначає неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, а саме застосування судом апеляційної інстанції норм права без урахування висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 712/10623/17, від 10 вересня 2020 року у справі № 824/308/20-а, від 08 липня 2021 року у справі № 640/11833/19 та від 29 липня 2021 року у справі № 758/5545/18, що передбачено пунктом 1 частини другої статті 389 ЦПК України.

Доводи особи, яка дала відзив на касаційну скаргу

У березні 2023 року представник ОСОБА_1 - адвокат Кожевнікова О. В. подала відзив на касаційну скаргу, у якому зазначила, що наведені у касаційній скарзі доводи були предметом дослідження судів попередніх інстанцій, які надали відповідну правову оцінку всім фактичним обставинам справи. З огляду на необґрунтованість доводів касаційної скарги, відсутні підстави для її задоволення.

Фактичні обставини, встановлені судами

15 жовтня 2015 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 було зареєстровано шлюб, який розірвано рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 06 серпня 2021 року (справа № 607/9890/21).

За час шлюбу, ІНФОРМАЦІЯ_1, у сторін народився син ОСОБА_3.

Висновком органу опіки та піклування Саранчуківської сільської ради про участь батька ОСОБА_1 у вихованні неповнолітнього сина ОСОБА_3, 2016 року народження, затвердженого рішенням виконавчого комітету Саранчуківської сільської ради Тернопільського району Тернопільської області від 25 жовтня 2021 року № 73, визначено такі способи участі батька ОСОБА_1 у вихованні дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, а саме: побачення батька з сином у вихідні дні, за попередньою домовленістю з матір'ю дитини, в її присутності на нейтральній території; ОСОБА_1 у разі виїзду за кордон повідомляти службу у справах дітей Саранчуківської сільської ради; батькам рекомендовано: не порушувати регламент побачень та приділяти увагу й турботу, виховувати та утримувати дитину; матері малолітнього сина ОСОБА_3, 2016 року народження, у разі зміни місця проживання, навчання чи стану його здоров'я, повідомити про це батька ОСОБА_1 (а. с. 10-13).

Рішенням Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 08 листопада 2021 року у справі № 607/17976/21 з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 стягнуто аліменти на утримання дитини - ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, у твердій грошовій сумі в розмірі 2 500 грн, щомісячно, але не менше 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, починаючи з 06 жовтня 2021 року і до досягнення дитиною повноліття.

Відповідно до відповіді служби у справах дітей Саранчуківської сільської ради № 70-10 від 21 січня 2022 року, 21 січня 2022 року працівниками служби здійснено візит в сім'ю ОСОБА_7, батька ОСОБА_2. На момент обстеження встановлено, що ОСОБА_2 та ОСОБА_3 не проживають та не зареєстровані на АДРЕСА_1 (а. с. 16).

Копією довідки № 14 від 21 січня 2022 року підтверджується те, що ОСОБА_2 на території с. Саранчуки Тернопільського району Тернопільської області не зареєстрована та не проживає (а. с. 17).

Відповідно до довідки серії ПА № 2383993, виданої МВС України, ОСОБА_1 станом на 28 грудня 2021 року до кримінальної відповідальності не притягувався, незнятої чи непогашеної судимості не має та в розшуку не перебуває.

З медичної довідки серії ААН № 078591 від 16 червня 2021 року, виданої КНП «Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна лікарня», дійсної до 18 червня 2023 року, у ОСОБА_1 відсутні протипоказання до керування транспортним засобом.

Сертифікатом про проходження профілактичного наркологічного огляду серії РРТ № 888926 від 18 червня 2021 року, виданого КНП «Тернопільський обласний медичний центр соціально-небезпечних захворювань» ТОР, який дійсний до 18 червня 2023 року, визначено, що у ОСОБА_1 відсутні протипоказання до керування транспортними засобами.

Згідно з висновком органу опіки та піклування Тернопільської міської ради щодо встановлення порядку та способу участі у вихованні та спілкуванні з дитиною ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, затвердженого рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради за від 12 жовтня 2022 року № 1094, орган опіки та піклування рекомендує ОСОБА_1 здійснювати свою участь у вихованні дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, відповідно до наступного графіку спілкування:

- 1) I-III вівторок місяця з 17 год. до 20 год.;
- 2) кожен IV субота місяця з 12 год. до 18 год.;
- 3) всі інші дні за домовленістю між сторонами.
- 4) Побачення повинні відбуватися в присутності матері за бажанням дитини (а. с. 176-177).

2. Мотивувальна частина

Позиція Верховного Суду

Підстави касаційного оскарження судових рішень визначені у частині другій статті 389 ЦПК України.

Відповідно до пункту 1 частини другої статті 389 ЦПК України підставами касаційного оскарження судових рішень, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права виключно у таких випадках, зокрема, якщо суд апеляційної інстанції в оскаржуваному судовому рішенні застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку.

Касаційна скарга ОСОБА_2 задоволенню не підлягає.

Мотиви, з яких виходить Верховний Суд, та застосовані норми права

Відповідно до вимог частин першої та другої статті 400 ЦПК України під час розгляду справи в касаційному порядку суд перевіряє в межах касаційної скарги правильність застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального чи процесуального права і не може встановлювати або (та) вважати доведеними обставини, що не були встановлені в рішенні чи відкинуті ним, вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими.

Суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції.

Згідно із частиною першою статті 402 ЦПК України у суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи з урахуванням статті 400 цього Кодексу.

У частинах першій, другій та п'ятій статті 263 ЦПК України встановлено, що судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Оскаржувані судові рішення судів попередніх інстанцій ухвалено з додержанням норм матеріального та процесуального права, а доводи касаційної скарги цих висновків не спростовують.

Згідно із частиною першою статті 4 ЦПК України кожна особа має право _____ в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

Відповідно до норм статей 12, 13 ЦПК України суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до цього Кодексу, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках. При цьому кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом.

Статтею 141 СК України визначено, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 157 цього Кодексу.

Відповідно до статті 142 СК України діти мають рівні права та обов'язки щодо батьків, незалежно від того, чи перебували їхні батьки у шлюбі між собою.

Згідно зі статтею 153 СК України мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом.

Частинами першою-третьою статті 157 СК України передбачено, що питання виховання дитини вирішується батьками спільно, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою цієї статті. Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні і має право на особисте спілкування з нею.

Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому _____ з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь _____ у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини. Договір укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню.

Стаття 15 Закону України «Про охорону дитинства» визначає, що дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів. Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні і мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини. У разі коли батьки не можуть дійти згоди щодо участі одного з батьків, який проживає окремо, у вихованні дитини, порядок такої участі визначається органами опіки та піклування за участю батьків виходячи з інтересів дитини. Рішення органів опіки та піклування з цих питань можуть бути оскаржені до суду у порядку, встановленому законом.

З огляду на статтю 158 СК України, за заявою матері, батька дитини орган опіки та піклування визначає способи участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо від неї. Рішення про це орган опіки та піклування постановляє на підставі вивчення умов життя батьків, їхнього ставлення до дитини, інших обставин, що мають істотне значення.

Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання. Особа, яка ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, зобов'язана відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану тому з батьків, хто проживає окремо від дитини.

На підставі статті 159 СК України, якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, _____ у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий із батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод.

Частиною другою статті 159 СК України встановлено, що суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування.

В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи.

Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення, в тому числі стан психічного здоров'я одного з батьків, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами.

Положеннями статті 19 СК України визначено, що у випадках, передбачених цим Кодексом, особа має право на попереднє звернення за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування. Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання, якщо протягом десяти днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду, крім випадку, передбаченого частиною другою статті 170 цього Кодексу.

Звернення за захистом до органу опіки та піклування не позбавляє особу права на звернення до суду. У разі звернення з позовом до суду орган опіки та піклування припиняє розгляд поданої йому заяви.

Під час розгляду судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, виселення дитини, зняття дитини _____ з реєстрації місця проживання, визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою.

Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Частиною першою статті 3 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року (ратифікована Україною 27 лютого 1991 року, дата набуття чинності для України 27 вересня 1991 року) визначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питанням соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Отже, при вирішенні спору щодо участі у вихованні та порядку зустрічей з дитиною того з батьків, хто проживає окремо від дитини, судом мають враховуватися передусім інтереси дитини. Встановлений сімейним законодавством принцип повної рівності обох батьків у питаннях виховання дітей може бути обмежений судом в інтересах дитини.

Суди попередніх інстанцій, встановлюючи порядок участі батька - ОСОБА_1 у вихованні малолітнього сина ОСОБА_3, взяли до уваги поведінку батька, спрямовану на участь у вихованні і житті сина, та доведеність факту перешкоджання ОСОБА_2 спілкуванню ОСОБА_1 з дитиною.

Відповідно до частини шостої статті 19 СК України суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

При цьому районний суд, з висновком якого погодився і суд апеляційної інстанції, частково взяв до уваги висновок органу опіки та піклування Тернопільської міської ради щодо встановлення порядку та способу участі у вихованні та спілкуванні з дитиною ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_2, затвердженого рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради за № 1094 від 12 жовтня 2022 року. Зокрема, суди врахували визначений органом опіки та піклування графік спілкування батька з сином, зокрема: кожного першого та третього вівторка місяця з 17.00 год. до 20.00 год.; кожної четвертої суботи місяця з 12.00 год. до 18.00 год.; всі інші дні - за домовленістю між позивачем та відповідачем.

Колегія суддів погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про визначений спосіб участі батька у вихованні та безперешкодному спілкуванні із сином за встановленим графіком та вважає, що суди врахували інтереси дитини, які мають пріоритет над інтересами батьків, а також закріплені у положеннях міжнародних норм та норм законодавства України принцип рівності батьків у реалізації права на вільне спілкування з дитиною та участь у її вихованні, активне бажання батька брати участь у вихованні та спілкуванні зі своїм сином.

Правильними є висновки судів попередніх інстанцій про можливість визначення порядку періодичних тимчасових побачень батька з дитиною, оскільки право батька на спілкування з дитиною є його незаперечним правом, а спілкування дитини з батьком відповідає її інтересам.

При цьому, змінюючи рішення районного суду в частині відсутності необхідності у присутності матері під час спілкування батька з сином, суд апеляційної інстанції дійшов правильного висновку про те, що присутність матері під час спілкування позивача з дитиною не є доцільною за наявності встановлених неприємних стосунків між позивачем та відповідачем. Колегія суддів вважає, що проведення зустрічей батька із сином виключно у присутності матері є необґрунтованим, оскільки такі вимоги обмежують права батька та дитини на безперешкодне особисте спілкування. Доводи заявника про нестабільний психологічний стан та лікування відповідача у медичному центрі ТОВ «Астра МІА» не можуть бути підставою для скасування оскаржуваних судових рішень, оскільки є недоведеними. Посилання ОСОБА_2 на зазначені обставини без надання належних доказів та за відсутності протипоказань у спілкуванні батька та сина є безпідставними.

Доводи касаційної скарги про те, що, визначаючи графік спілкування батька з дитиною, судами не враховано розклад уроків у школі, в якій навчається дитина, та відвідування нею додаткових занять не заслуговують на увагу й не можуть бути підставою для скасування оскаржуваних судових рішень, оскільки здобуття дитиною освіти та відвідування факультативів не може обмежувати право батька на спілкування з дитиною. Крім того, судами враховано відвідування дитиною школи та додаткових занять й визначено графік спілкування у позаурочний час.

Посилання ОСОБА_2 про неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, а саме застосування апеляційним судом норм права без урахування висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постанові Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 712/10623/17, від 10 вересня 2020 року у справі № 824/308/20-а, від 08 липня 2021 року у справі № 640/11833/19 та від 29 липня 2021 року у справі № 758/5545/18 колегія суддів відхиляє, оскільки у вказаних справах встановлені інші фактичні обставини, відмінні від справи, що є предметом касаційного перегляду.

Ураховуючи наведене, батько, який проживає окремо від своєї дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батькові спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини і таке спілкування відбувається саме в інтересах дитини. При цьому відновлення відносин та емоційного контакту малолітньої дитини з її батьком повинно переважати над бажанням інших осіб обмежити дитину від зустрічей з батьком.

Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ), практика якого відповідно до частини четвертої статті 10 ЦПК України та статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» застосовується судами як джерело права, зауважує, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. При визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, у найкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (рішення ЄСПЛ від 16 липня 2015 року у справі за заявою «MAMCHUR v. UKRAINE», № 10383/09, § 100).

Між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків (рішення ЄСПЛ від 07 грудня 2006 року у справі за заявою «HANT v. UKRAINE», № 31111/04, § 54).

Колегія суддів вважає, що суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку про те, що визначення саме такого способу участі позивача у спілкуванні та вихованні сина є таким, що відповідатиме віковим потребам дитини, та за сумлінного відношення батька до виконання свого обов'язку, буде достатнім для забезпечення участі батька у процесі виховання дитини.

Відповідно до статей 12, 81 ЦПК України кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог та заперечень, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

Наведені в касаційній скарзі доводи не спростовують висновків судів попередніх інстанцій та не дають підстав вважати, що судами порушено норми матеріального та процесуального права, про що зазначає у касаційній скарзі заявник.

Аналізуючи обсяг дослідження доводів заявника та їх відображення в судовому рішенні, питання обґрунтованості висновків суду, Верховний Суд виходить з того, що у справі, яка переглядається, надано вичерпну відповідь на всі істотні питання, що виникають при кваліфікації спірних відносин, як у матеріально-правовому, так і у процесуальному сенсах, а доводи, викладені в касаційній скарзі, не спростовують висновків суду.

З урахуванням викладеного колегія суддів вважає, що як суд першої інстанції, так і суд апеляційної інстанції дали відповідь на всі аргументи і доводи учасників справи, які мають важливе юридичне значення для правильного вирішення справи.

Відповідно до частини першої статті 410 ЦПК України суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Оскільки доводи касаційної скарги висновків судів попередніх інстанцій не спростовують, на законність та обґрунтованість судових рішень не впливають, колегія суддів вважає за необхідне залишити касаційну скаргу без задоволення, а оскаржувані судові рішення без змін.

Щодо судових витрат

Відповідно до підпункту «в» пункту 4 частини першої статті 416 ЦПК України постанова суду касаційної інстанції складається, зокрема з резолютивної частини із зазначенням у ній розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції.

Оскільки касаційну скаргу залишено без задоволення, підстав для розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді касаційної інстанції, немає.

Керуючись статтями 400, 402, 409, 410, 416, 419 ЦПК України, Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду

ПОСТАНОВИВ:

Касаційну скаргу ОСОБА_2 залишити без задоволення.

Рішення Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 09 листопада 2022 року та постанову Тернопільського апеляційного суду від 30 січня 2023 року залишити без змін.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Головуючий Судді: Д. Д. Луспенник Б. І. Гулько Г. В. Коломісць Р. А. Лідовець С. Ф. Хопта